

Veiligheidsplan Heijenoordschool

Elk kind gelukkig, dat doen we samen

Heijenoordschool

Inhoudsopgave

0. Startpunt Heijenoordschool

1. Sociale veiligheid en welbevinden

1.1 Sociaal veiligheidsplan

1.2 Scol - meten van de veiligheidsbeleving

1.3 Coördinator sociale veiligheid / interne vertrouwenspersoon/ aandachtsfunctionaris

1.4 Incidentregistratie

1.5 Peilers sociale veiligheid en welbevinden

1.5.1 Bieden van veiligheid

1.5.2 Stimuleren van relaties

1.5.3 Omgaan met emotie en gedrag

1.6 Interventieladder

1.7 Doelstellingen sociaal gedrag

1.8 Pedagogisch klimaat

2. Actief burgerschap

2.1 Wet

2.2 Kerndoel primair onderwijs

2.3 Burgerschap

2.4 Kinder- en mensenrechten

3. Klachtenprocedure

1. Sociale veiligheid en welbevinden

Sociale veiligheid op De Heijenoordschool

Bron:

<https://www.scholenopdekaart.nl/Basisscholen/10837/1127/Openbare-Jenaplanschool-Heijenoordschool/Sociale-opbrengsten>

Wat is de werkwijze van de school op sociale opbrengsten?

Aan het begin van het schooljaar krijgt groepsvorming veel aandacht. Kinderen leven en werken in heterogeen samengestelde stamgroepen. Kinderen horen bij een groep, daarbij is het vanzelfsprekend dat ze zich verantwoordelijk voor zichzelf en voor de ander voelen. Uitgaan van verschillen en leren omgaan met jezelf en de ander, met je eigen rol als jongste, middelste en oudste. Het aanleren van sociale vaardigheden gebeurt in de concrete dagelijkse situatie. In de kringen en in de stamgroepsvergadering wordt het samenwerken en samen leven besproken. Elke maand is er een bijeenkomst van het Jena-parlement met de directeur om te bespreken wat er bij de kinderen leeft en hoe het nog beter kan. Voor de hele school gelden de 10 gouden regels.

Wat verstaan scholen onder sociale opbrengsten?

Kinderen leren en ontwikkelen op school competenties die nodig zijn om in allerlei situaties op een goede manier met anderen om te gaan en bij te dragen aan de samenleving. Dit zijn vaardigheden zoals samenwerken, conflicten oplossen en zelfredzaamheid. Sociale competenties dragen daarmee bij aan een positief en sociaal veilig klimaat op school, het verbeteren van de leerprestaties en de ontwikkeling van burgerschap.

Wat is de visie van de school op sociale opbrengsten?

JENAPLAN

- * Elk mens is uniek; zo is er maar 1. Daarom heeft ieder kind en elke volwassene een onvervangbare waarde.
- * Elk mens heeft het recht een eigen identiteit te ontwikkelen. Deze wordt zoveel mogelijk gekenmerkt door: zelfstandigheid, kritisch bewustzijn, creativiteit en gerichtheid op sociale rechtvaardigheid. Daarbij mogen ras, nationaliteit, geslacht, seksuele gerichtheid, sociaal milieu, religie, levensbeschouwing of handicap geen verschil uitmaken.
- * Elk mens heeft voor het ontwikkelen van een eigen identiteit persoonlijke relaties nodig: met andere mensen; met de zintuiglijke waarneembare werkelijkheid van natuur en cultuur; met de niet zintuiglijk waarneembare werkelijkheid.
- * Elk mens wordt steeds als totale persoon erkend en waar mogelijk ook zo benaderd en aangesproken
- * Mensen moeten werken aan een samenleving die ieders unieke en onvervangbare waarde respecteert.
- * Mensen moeten werken aan een samenleving die ruimte en stimulansen biedt voor ieders identiteitsontwikkeling.
- * Mensen moeten werken aan een samenleving waarin rechtvaardig, vreedzaam en constructief met verschillen en veranderingen wordt omgegaan.
- * In de school vindt overwegend heterogene groepering van kinderen plaats, naar leeftijd en ontwikkelingsniveau, om het leren van en zorgen voor elkaar te stimuleren.

1.1 Sociaal veiligheidsplan

Wat is de werkwijze van de school

Sociaal veiligheidsbeleid: Er is in een document binnen de school dat dit regelt: het schoolveiligheidsplan, dat op stichtingsniveau aangeeft hoe er binnen de stichting moet worden gehandeld om de veiligheid binnen de school te waarborgen. Op schoolniveau is er een specifiek sociaal veiligheidsplan voor de Heijenoordschool.

Monitoring: van de veiligheidsbeleving van leerlingen, die actueel en representatief moet zijn. De Heijenoordschool maakt gebruik van de *Sociale Competentie Observatie Lijst*, afgekort als SCOL, een leerlingvolgsysteem voor sociale competentie. (SCOL, 2016) Het is een valide en betrouwbaar meetinstrument, vastgesteld door de Commissie Testaangelegenheden Nederland. De gegevens worden meegenomen in de cyclus van handelingsgericht werken volgens Pameijer, Van Beukering en De Lange (2011).

Aanspreekpunt: de nieuwe wet is de verplichting om een persoon aan te stellen die een vast aanspreekpunt is voor leerlingen en ouders en die de coördinatie van het anti-pestbeleid op zich neemt. Op De Heijenoordschool is een vertrouwenspersoon, sociale veiligheidscoördinator en een aandachtsfunctionaris. Er is op De Heijenoordschool veel *good practice*, vanuit het werken met de jenaplanvisie en de jarenlange ervaring van collega's in de school. Deze ervaringen zouden collega's nog meer mogen delen met elkaar, zodat iedereen daar optimaal van kan profiteren.

1.2 Scol - meten van de veiligheidsbeleving

De Heijenoordschool maakt gebruik van de *Sociale Competentie Observatie Lijst*, afgekort als SCOL, een leerlingvolgsysteem voor sociale competentie. (SCOL, 2016) Het is een valide en betrouwbaar meetinstrument, vastgesteld door de Commissie Testaangelegenheden Nederland. Maar wat gebeurt er in de praktijk met de gegevens die de SCOL oplevert? Ze worden meegenomen in de cyclus van handelingsgericht werken volgens Pameijer, Van Beukering en De Lange (2011). Er worden waar nodig plannen gemaakt voor een stamgroep of individuele leerling. Door de uitbreiding van de SCOL met de nieuwe onderdelen 'veiligheid' en 'welbevinden', kan er worden voldaan aan de verplichte monitoring. Deze inspanning is goed te beoordelen door de inspectie. De SCOL wordt tweemaal per jaar afgenomen, in het najaar en het voorjaar en voldoet daarmee aan de eis van actualiteit en representatie.

1.3 Coördinator sociale veiligheid/ interne vertrouwenspersoon/ aandachtsfunctionaris

Vertrouwenspersoon:

De vertrouwenspersoon op De Heijenoordschool staat opgenomen in de schoolgids en website voor ouders.

Interne vertrouwenspersonen zijn: **Dennis Besselink, Jacqueline Wolters**

De vertrouwenspersoon heeft het volgende takenpakket;

- aanspreekpunt voor leerlingen, ouders en collega's die ontevreden zijn over de school
- opvangen klagers en zoekt samen naar een oplossing voor de klacht.

- organiseert preventieve activiteiten gericht op het voorkomen van ongewenst gedrag.
- geeft gevraagd en ongevraagd advies aan de directie of het bestuur over het veiligheidsbeleid.

Coördinator sociale veiligheid:

Deze persoon kan vanuit zijn opgebouwde kennis op het gebied van pesten bijvoorbeeld fungeren als klankbord voor collega's met vragen en adviseur zijn van de schoolleiding op het gebied van de structurele aanpak van pesten.

Coördinator sociale veiligheid: Jacqueline Wolters

Aandachtsfunctionaris

Medewerkers kunnen bij een vermoeden van kindermishandeling of huiselijk geweld bij deze persoon terecht. De aandachtsfunctionaris zorgt voor de implementatie van de meldcode en coördineert het signaleringsproces, verwijzing en zorg rondom de leerling en het gezin

Aandachtsfunctionaris: Meta Blaauw

1.4 Incidentregistratie

Ieder incident wordt per geval bekeken en naar bevind van zaken aangepakt. Uitgangspunt hierbij is het handelingsgericht werken van Pameijer, Van Beukering en De Lange (2011). Er is een vaste lijn van werken en reageren op incidenten.

De incidentregistratie moet actief worden bijgehouden, een zogenoemd 'levend' document worden. Stichting School en Veiligheid (2016) beveelt aan om de registratietask bij één persoon onder te brengen, bijvoorbeeld de veiligheidscoördinator, zo komt er helderheid en eenduidigheid in de registratie, die ontbreekt nu. Het moet wel voor iedereen duidelijk zijn welke incidenten er gemeld moeten worden en wat het oplevert voor de school.

Bij een goede eenduidige incident administratie kan er een periodieke analyse worden gemaakt van de geregistreerde gegevens. Op basis van die gegevens kan het veiligheidsbeleid worden bijgesteld. Op die manier kan er geleerd worden van incidenten en is er voortschrijdend veiligheidsbeleid mogelijk op basis van de schoolpraktijk. Huidige formulier is bijlage 5, deze is opgenomen in esis. Na het invullen wordt het formulier eveneens gestuurd naar de administratie.

Wat is een incident? (Bron, document: Leren van incidenten, Voion)

We spreken van een incident als de gebeurtenis gericht is tegen personen waarbij sprake is van (onder meer) direct verbaal of fysiek geweld, bedreiging, grove pesterijen, afpersing, seksuele intimidatie of misbruik.

Incident Opzettelijk agressief of antisociaal handelen dat door schoolregels of wetgeving verboden is. ('Definities van incidenten in het onderwijs', Radboud Universiteit

Nijmegen, 2009)

Ernstig incident In de context van dit rapport vallen hieronder incidenten direct gericht tegen personen,

waarbij sprake is van verbaal of fysiek geweld, bedreiging, grove pesterijen, afpersing, seksuele intimidatie of misbruik, et cetera.

Incidenten direct tegen Incidenten waarbij 'enige vorm van letsel of schade is toegebracht aan een of meer

personen gericht personen. ('Definities van incidenten in het onderwijs', Radboud Universiteit Nijmegen, 2009)

Crisis een gebeurtenis die diep ingrijpt in het functioneren van een organisatie of een sociaal systeem en waarbij in onzekerheid en onder tijdsdruk diepgrijpende beslissingen moeten worden genomen. (COT – Bundel Crisis, 2009)

2.0 Actief Burgerschap

2.1 Wet

Scholen voor primair, voortgezet en speciaal onderwijs hebben een wettelijke opdracht om in hun onderwijsaanbod aandacht te hebben voor burgerschap. In de onderwijswetten (Artikel 8 lid 3 van de Wet op het primair onderwijs, artikel 17 van de Wet op het voortgezet onderwijs en artikel 11 lid 3 van de Wet op de expertisecentra) is de volgende formulering opgenomen:

Het onderwijs:

1. gaat er mede van uit dat leerlingen opgroeien in een pluriforme samenleving;
2. is mede gericht op het bevorderen van actief burgerschap en sociale integratie;
3. is er mede op gericht dat leerlingen kennis hebben van en kennismaken met verschillende achtergronden en culturen van leeftijdgenoten.

2.2 Kerndoelen primair onderwijs

De meest direct met burgerschap verbonden kerndoelen voor het primair onderwijs zijn te vinden in het *leergebied oriëntatie op jezelf en de wereld*. Drie kerndoelen hebben betrekking op het samenleven in en deelnemen aan de Nederlandse democratische en pluriforme samenleving:

- De leerlingen leren hoofdzaken van de Nederlandse en Europese staatsinrichting en de rol van de burger (kerndoel 36);
- De leerlingen leren zich te gedragen vanuit respect voor algemeen aanvaarde waarden en normen (kerndoel 37);
- De leerlingen leren hoofdzaken over geestelijke stromingen die in de Nederlandse multiculturele samenleving een belangrijke rol spelen, en ze leren respectvol om te

gaan met seksualiteit en met diversiteit binnen de samenleving, waaronder seksuele diversiteit (kerndoel 38).

Daarnaast bevat het leergebied *oriëntatie op jezelf en de wereld* kerndoelen die eveneens goed in verband gebracht kunnen worden met een aspect van burgerschap, bijvoorbeeld door een relatie te leggen met 'de eigen verantwoordelijkheid voor de leefomgeving', 'de situatie in Nederland vergelijken met elders' en met historische aspecten:

- De leerlingen leren met zorg om te gaan met het milieu (kerndoel 39).
- De leerlingen leren de ruimtelijke inrichting van de eigen omgeving te vergelijken met die in omgevingen elders, in binnen- en buitenland, vanuit de perspectieven landschap, wonen, werken, bestuur, verkeer, recreatie, welvaart, cultuur en levensbeschouwing. In ieder geval wordt daarbij aandacht besteed aan twee lidstaten van de Europese Unie en twee landen die in 2004 lid werden, de Verenigde Staten en een land in Azië, Afrika en Zuid-Amerika (kerndoel 47).
- De leerlingen leren over de belangrijke historische personen en gebeurtenissen uit de Nederlandse geschiedenis en kunnen die voorbeeldmatig verbinden met de wereldgeschiedenis (kerndoel 53).

Buiten het leergebied *oriëntatie op jezelf en de wereld* zijn er kerndoelen die vaardigheden beschrijven die een belangrijke voorwaarde zijn voor deelname aan de pluriforme democratische samenleving.

Met name in de kerndoelen *Nederlandse taal* is veel aandacht voor 'zichzelf informeren', 'feiten en meningen onderscheiden' en 'deelnemen aan discussie'. Hier ligt ook een relatie met 'mediawijsheid':

- De leerlingen leren informatie te beoordelen in discussies en in een gesprek dat informatief of opiniërend van karakter is en leren met argumenten te reageren (kerndoel 3).
- De leerlingen leren informatie en meningen te ordenen bij het lezen van school- en studieteksten en andere instructieve teksten, en bij systematisch geordende bronnen, waaronder digitale bronnen (kerndoel 6).

Tot slot bevatten de leergebieden *kunstzinnige oriëntatie en bewegingsonderwijs* kerndoelen die verband hebben met respectievelijk identiteit en cultureel erfgoed en vormen van samenwerking en overleg.

- De leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed (kerndoel 56).
- De leerlingen leren samen met anderen op een respectvolle manier aan bewegingsactiviteiten deelnemen, afspraken maken over het reguleren daarvan, de

eigen bewegingsmogelijkheden inschatten en daarmee bij activiteiten rekening houden (58).

2.3 Burgerschap

Burgerschap staat maar zelden als een vak op het rooster, maar er bestaan wel methodes die vrijwel exclusief zijn ontwikkeld om burgerschap als thema aan te bieden. Aspecten van burgerschap kunnen aan bod komen in een vak of leergebied dat inhoudelijk aansluit bij deze thematiek. In het primair onderwijs valt bijvoorbeeld te denken aan aardrijkskunde, geschiedenis en momenten waarop de focus ligt op de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen. Maar ook vakken als godsdienst, lichamelijke opvoeding, levensbeschouwelijke vorming bieden mogelijkheden voor het ontwikkelen van sociale competenties, het omgaan met diversiteit, het adresseren van basiswaarden of het omgaan met conflicten. Informatie over vakken wordt door SLO aangeboden en op <http://tule.slo.nl/> en in leerlijnen uitgewerkt. Daarin worden soms begrippen gehanteerd die afwijken van begrippen die op de themasite burgerschapindeschool.nl worden gehanteerd.

De Onderwijsraad (2012) definieerde de essentie van burgerschapsonderwijs als "Jongeren leren functioneren, vanuit eigen idealen, waarden en normen, in een pluriforme, democratische samenleving en bij hen het vermogen ontwikkelen aan deze samenleving een eigen bijdrage te (willen) leveren".

De inspectie beschrijft in haar onderzoek naar burgerschap op school dat socialisering, een belangrijke taak van het onderwijs, lijkt te stagneren, terwijl juist nu het belang van succesvol burgerschapsvorming groter is dan ooit. Zij beschrijven een aantal voorbeelden van doelgericht en meer samenhangend burgerschap, zoals werken met het programma 'Life Skills', waarbij leerkrachten met elkaar hebben afgesproken welke waarden zij aan hun leerlingen willen voorleven. Bovendien weten de leerkrachten van elkaar wat ze aan de orde willen laten komen en sluiten de lessen beter op elkaar aan.

Het leek toch minder moeilijk dan gedacht om het begrip burgerschap te vertalen in concrete acties en lesstof, ook op punten waar de school aanvankelijk niet zo bij had stilgestaan. Zo zijn er nu niet alleen afspraken over wat aan de orde komt, maar ook de didactische en pedagogische aanpak is aangepast aan wat de school bereiken wil, zoals je willen inleven in anderen, luisteren en kunnen uitleggen wat je zelf vindt en waarom dat voor jou belangrijk is. Ook hebben de leraren afgesproken op welke manieren ze zelf het goede voorbeeld geven, waarvoor ze de leerlingen complimenten geven, en welk taalgebruik van leerlingen ze allemaal zullen corrigeren. Sinds vorig jaar zijn ook de scholingsactiviteiten afgestemd op de vaardigheden die leraren daarvoor nodig hebben.

Wat leerkrachten kunnen doen

Leraren zijn de belangrijkste dragers van burgerschapsonderwijs. Vooral zij concretiseren wat de school met het burgerschapsonderwijs bereiken wil, door uit te werken wat de school met 'burgerschap' bedoelt en dat te vertalen naar wat de school wil dat leerlingen bij het verlaten van de school zouden moeten vinden, kunnen en weten; door daar samen een aanpak bij te kiezen en afspraken te maken over wat en hoe; door ervoor te zorgen dat de activiteiten in de verschillende leerjaren en vakken op elkaar aansluiten; door ervoor te

zorgen dat daarvoor goede hulpmiddelen (bijvoorbeeld een methode) gekozen zijn; door ervoor te zorgen dat ze de leerlingen kennen, zodat ze de leerlingen kunnen laten zien wat dat voor hén betekent en waarom dat voor hen en anderen belangrijk is; en door na te gaan of de leerlingen leren wat de school bereiken wil en de activiteiten daarop af te stemmen.

Wat schoolleiders en bestuurders kunnen doen

Schoolleiders en bestuurders zijn de pleitbezorgers en coaches van bevordering van burgerschap. Ze laten zien dat het belangrijk is en gaan voorop door te stimuleren en ondersteunen, en ervoor te zorgen dat wat de school bij de leerlingen bereiken wil voor iedereen duidelijk en concreet is; door te sturen op een planmatige uitwerking daarvan in lessen, activiteiten en klimaat, met een samenhangende visie op hoe de school de leerdoelen bereiken gaat; door ervoor te zorgen dat voldoende tijd en middelen beschikbaar zijn, en de leraren vaardig, zodat duidelijk wordt of de doelen van de school worden bereikt.

2.4 Kinder- en mensenrechten

Nederland onderschrijft de Universele verklaring voor de rechten van de mens en het Verdrag van de rechten van het kind. Dit impliceert dat de overheid mensenrechteneducatie (MRE) in het onderwijs dient te integreren. In Nederland gebeurt dit niet expliciet. Veel uitgangspunten van de mensenrechtenverdragen vormen een grondslag van ons onderwijssysteem. In het maatschappelijk middenveld zijn veel organisaties actief in het onderwijs, zoals Amnesty International en Unicef. Zij werken samen in het Platform Mensenrechten Educatie. Het internationale perspectief van mensenrechten komt eveneens terug bij wereldburgerschap.

Er is overlap met burgerschapsvorming ten aanzien van grondrechten, democratische principes, individuele vrijheidsrechten (identiteit) en participatie in de samenleving.

Identiteit en diversiteit

De term diversiteit wordt gebruikt om verschillen tussen groepen in een samenleving te benoemen. Dit kan betrekking hebben op verschillende aspecten:

- sociaal: de plaats in de samenleving en de verbanden die mensen met elkaar hebben;
- cultureel: het geheel van denkmodellen en gedrag patronen die mensen delen als onderdeel van een groepering, gemeenschap of samenleving;
- etnisch: de groep waarmee iemand zich verbonden voelt vanwege herkomst, socialisatie, voorkomen of verwantschap;
- levensbeschouwelijk-religieus: waarden en normen ten opzichte van het samenleven van mensen, de inrichting van de maatschappij en de relatie tot een hogere orde.

In de Nederlandse grondwet komt diversiteit terug in artikel 1: Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst,

levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook, is niet toegestaan. Belangrijke aspecten van burgerschapsvorming in relatie tot diversiteit zijn: vrijheid van meningsuiting, gelijkwaardigheid, begrip voor anderen, verdraagzaamheid, autonomie, afwijzen van onverdraagzaamheid, afwijzen van discriminatie.

Met het leren omgaan met culturele diversiteit wordt meer specifiek bedoeld dat 'leerlingen kennis hebben van en kennismaken met verschillende achtergronden en culturen van leeftijdsgenoten'. Deze specificatie is sinds 2006 verankerd in de wet op het primair en voortgezet onderwijs. In 2012 is het respecteren van diversiteit waaronder seksuele diversiteit expliciet opgenomen in de kerndoelen.

2.5 Burgerschapsvorming op De Heijenoordschool

Dat een concrete invulling van bevordering van burgerschap voor scholen vaak lastig blijkt, leidt als vanzelf tot de vraag hoe je dat zou kunnen aanpakken. Scholen hebben vaak wel ideeën waarover hun burgerschapsonderwijs zou moeten gaan. Voor het realiseren daarvan komt het aan op de leraren: wat zijn dan precies de leerdoelen, welke leerstof hoort daarbij en welke werkwijze, en hoe zorgen we voor samenhang? De uitwerking van het curriculum en de vertaling in onderwijs dat ook in de leefwereld van leerlingen relevant is, vormt zo de sleutel tot effectieve burgerschapsvorming. Hoe doe je dat?

Gebaseerd op de resultaten van het onderzoek ziet de inspectie de volgende aandachtspunten die scholen kunnen helpen. Geformuleerd in de vorm van vragen voor leraren, schoolleiders en bestuurders (maar ook voor ouders en leerlingen, medezeggenschapsraden en Raden van Toezicht) bieden deze aanknopingspunten voor de ontwikkeling van het burgerschapsonderwijs van de school. Vragen waarop nog geen goed antwoord gegeven kan worden, kunnen helpen om duidelijk te maken waar en welke stappen nodig zijn:

o Weten alle betrokkenen (leraren en schoolleiders, maar ook leerlingen en ouders) wat de school precies bedoelt met 'burgerschap'? Onder meer: wat zouden mensen volgens de school moeten doen (en laten) en weten om een goed burger te zijn?

o Hoe zien leraren het burgerschapsonderwijs? Onder meer: voelen ze zich bij het onderwerp betrokken? Welke invulling willen ze daaraan geven? Hoe zien ze hun rol? En: bestaat daarvan een gemeenschappelijk beeld, waar gezamenlijk aan wordt gewerkt?

o Weet de school wat ze de leerlingen wil leren? Onder meer: wat zouden die over burgerschap moeten weten, kunnen en vinden als ze van school gaan? Hebben leraren voor hun leerjaar en/of vak een duidelijk lijstje gemaakt van wat leerlingen aan het eind van het leerjaar zouden moeten weten, kunnen en vinden?

o Werkt de school met een doorgaande leerlijn? Onder meer: zijn de lesinhoud en de werkwijze over alle leerjaren en vakken afgestemd? Weten de leraren welke lesstof en welke activiteiten in andere leerjaren en vakken aan de orde komen?

o Past de manier waarop de school pedagogisch en didactisch werkt bij wat ze bedoelt met burgerschap? Onder meer: weerspiegelt het doen en laten van de leraren hoe de school over burgerschap denkt?

o Past het burgerschapsonderwijs bij de bredere setting waarin de school functioneert? Onder meer: hoe worden ouders betrokken? Is sprake van samenhang tussen scholen binnen een bestuurlijk verband? Past het onderwijs bij wat nodig is voor de lokale of regionale omgeving en wordt afgestemd met andere partijen (bijv. buurtwerkers, sportverenigingen, andere schoolbesturen, gemeente, enz.)?

o Weet de school wat leerlingen weten, kunnen en vinden als het over onderwerpen gaat die belangrijk zijn voor burgerschap? Onder meer: gebruikt de school een meetinstrument? Zo niet: hoe kan de school dan bepalen wat leerlingen leren en of dat voldoende is?

o Is de school tevreden over het burgerschapsonderwijs zoals dat in de praktijk vorm krijgt? Onder meer: welke leerdoelen wil de school bereiken en bereikt ze die ook? In het onderzoekskader (2017) beschrijft de inspectie bij het kwaliteitsgebied Schoolklimaat en ook voor een deel bij het kwaliteitsgebied Onderwijsresultaten, wat zij van scholen verwachten in het kader van burgerschap, sociale veiligheid en welbevinden, zie hiervoor bijlage 2: onderzoekskader inspectie; schoolklimaat en onderwijsresultaten

In het vervolg beschrijven we een aantal onderwerpen waarmee onze scholen met burgerschap aan de slag kunnen/ zijn.

Leerlingenparticipatie en -inspraak

Democratisch (school)burgerschap wordt geleerd in de praktijk: leren door doen. Leerling participatie op school is daar een goed middel voor. Democratisch burgerschap en participatie op school kunnen worden versterkt als de school zelf functioneert als een democratische leef-, leer- en werkgemeenschap: leerlingen hebben inspraak; kunnen meedenken, -praten en -beslissen en ze leren verantwoordelijkheid te dragen voor deze besluiten. Participatie kan op klas- en schoolniveau vorm krijgen. Een voorbeeld is de klassen- of leerlingenraad.

Debatteren

Debatteren is een voorbeeld van het ontwikkelen van burgerschapscompetenties door ervaringen op te doen binnen de school. Debatteren wordt vaak als een wedstrijd gezien, maar het is een vaardigheid die in principe te leren is en daarmee voor iedere leerling toepasbaar moet zijn, ook voor leerlingen in primair onderwijs.

Door te debatteren ontwikkelen leerlingen inzicht in kenmerken van de democratische rechtsstaat en het proces van politieke besluitvorming. Daarbij ervaren leerlingen enkele basiswaarden van de democratische rechtsstaat: de vrijheid van meningsuiting, het omgaan met tegenstellingen en het vreedzaam oplossen van conflicten.

Door te debatteren worden diverse sociale en communicatieve basisvaardigheden toegepast. Door de keuze voor bepaalde onderwerpen biedt debatteren tal van mogelijkheden om leerlingen dieper inzicht te geven in maatschappelijke actualiteiten en kwesties en daarbij te reflecteren op eigen opvattingen.

Filosoferen

Filosoferen is een manier om invulling te geven aan het thema Burgerschap binnen het basis- en voortgezet onderwijs. Daarbij denken de leerlingen na over concrete vragen, zoals: “moet je het altijd met elkaar eens zijn?”. De filosoof helpt de gedachten te ordenen en vraagt naar argumenten. Leerlingen leren te reflecteren op hun eigen mening en argumentatie, en die van anderen te respecteren.

Ook in het basisonderwijs wordt gefilosofeerd met kinderen. Ter ondersteuning daarvan zijn lesmaterialen beschikbaar. Ook zijn er expertise-instellingen die zich richten op kennisontwikkeling, onderzoek en het bieden van trainingen.

Schoolomgeving: wijk en samenleving

De omgeving rondom de school kan benut worden om leerdoelen te bereiken. De omgeving kan naar binnen worden gehaald, bijvoorbeeld met gastlessen door professionals of ouders. Zo kunnen professionals uitleggen wat democratie inhoudt. Ouders kunnen laten zien hoe ze zich inzetten voor de samenleving.

Leerlingen kunnen ook buiten de school leerervaringen opdoen door een bezoek te brengen aan een instantie, evenement of voorstelling over een onderwerp zoals diversiteit, discriminatie en tolerantie. Ook kan onderzoek worden gedaan in de omgeving van de school over de aanwezigheid van maatschappelijke instanties of het vragen aan bewoners naar opvattingen over de samenleving.

Europees en wereldburgerschap

Het concept wereldburgerschap wordt vaak gebruikt om de relatie tussen het lokale en het globale te benadrukken. In vergelijking met burgerschap gaat het niet zozeer om het integreren en bijdragen aan een nationale samenleving, maar meer om solidariteit, medemenselijkheid, eerlijke verdeling van welvaart, gezondheid, rechten en kansen op internationaal niveau.

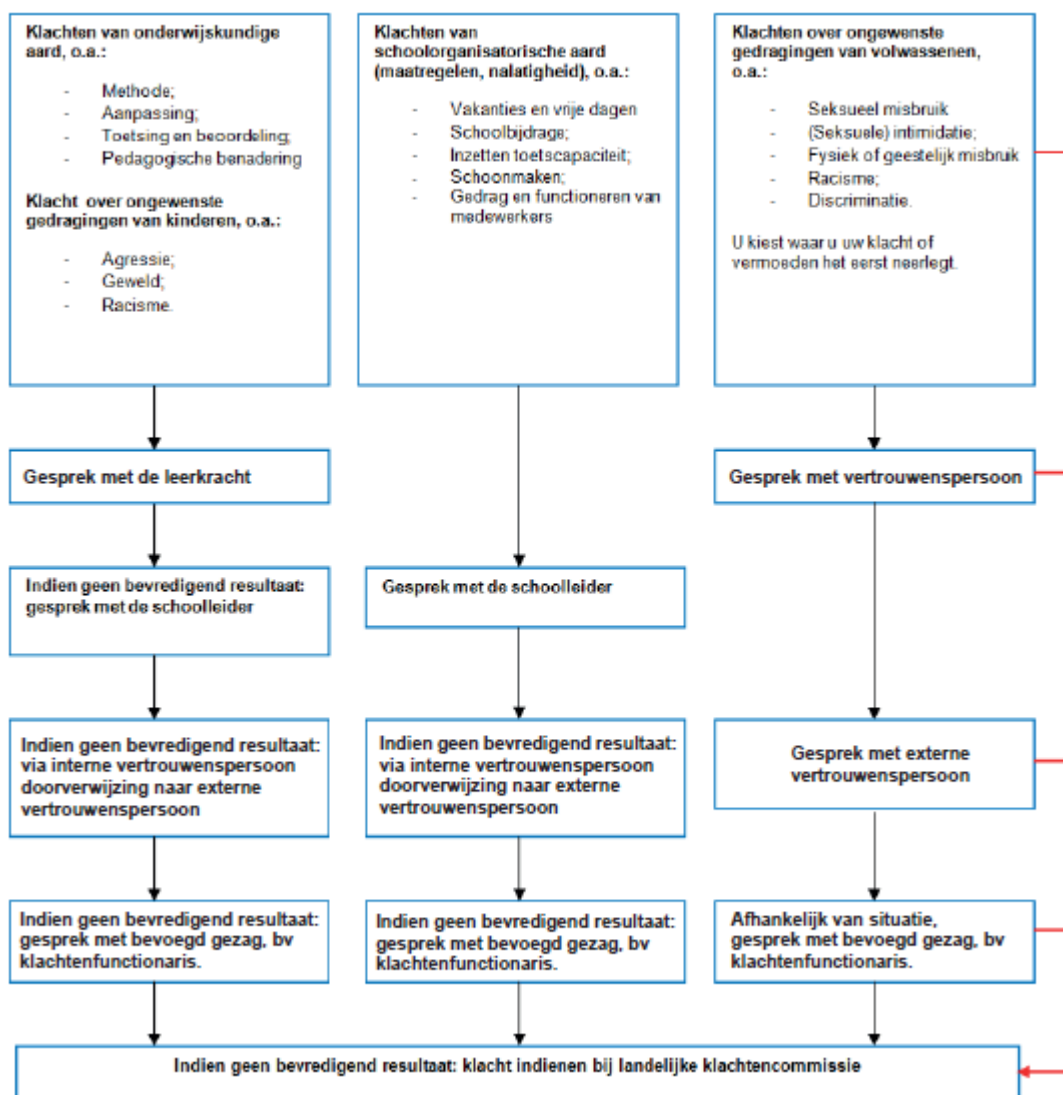
Wereldburgerschap kan verschillend worden ingevuld. Thema's van wereldburgerschap zijn bijvoorbeeld: vrede en conflict, verdeling, mensenrechten, duurzame ontwikkeling,

diversiteit, globalisering. Centraal staat het voorbereiden van leerlingen op een globaliserende leefomgeving.

Naast wereldburgerschap en (nationaal) burgerschap, is er ook Europees burgerschap. Net als bij wereldburgerschap overstijgt Europees burgerschap de nationale context. Toch ligt Europees burgerschap dichterbij (nationaal) burgerschap dan bij wereldburgerschap. Politieke, juridische en maatschappelijke aspecten van burgerschap vormen ook onderdeel van Europees burgerschap. Er is versterkte aandacht voor de samenwerking in Europa, de geschiedenis, invloed, relevante instellingen en politieke aspecten.

3.0 Klachtenprocedure

Schema klachtenprocedure

zie verder bijlage 7

Bijlage

Bijlage 1

Leerlijn Sociaal Gedrag PO <http://www.leerlijnen.cedgroep.nl/po-sbo/leerlijnen-po-sbo.aspx>

Bijlage 2

Groepsvorming kaart (in ontwikkeling)

Bijlage 3

Positieve groepsvorming

Bijlage 4
Rots en water basis oefeningen

Bijlage 5
Incidentregistratie

Bijlage 6
Geweldsregistratie

Bijlage 7
Klachtenprocedure

Bijlage 8
Stamgroepsvergadering